

KÖNYVISMERTETŐ: REGÉNYES GAZDASÁGGÉP

NÉMETH FERENC

A szerzővel ápolt barátságunk okán akár egy izgalmas történelmi regénynek is nevezhetném ezt az alapvetően közgazdaság-elmélet-történeti munkát. Miért is? Akinek ízlése szerint való a személyes megszólalás egy tudományosnak szánt, alapos kutatómunkával alátámasztott, merész gondolatokat közreadó, a közgazdaságtan főáramú és alternatív köreiben vélhetően egyaránt vitát serkentő elemzésben, az bizonyára megértéssel viszonyul majd ahhoz a hangnemhez, amely hasonló tárgyú könyvekben legalábbis szokatlan, mégis – azt gondolom – éppen ez a bátor hangvétel teszi a szerző mondanóját hitelesen személyessé, már-már regényessé.

Tóth Gergely munkájában előbb külön fejezetet (I. 1–3.) szentel a közgazdaságtan (az ökonomia) fogalmának tisztázásra, értelmezésének változására, majd az igényelt újra meghatározására.

A II. fejezetben (4–9. rész) sorra veszi a közgazdaság-történet jelentős gondolkodóinak, iskoláinak a diszciplína alakulására és a mai ökonomista felfogásra vetített hatását. Feltárja azokat a lényeges tudomány- és kultúrtörténeti tényeket, amelyek a szerző megközelítése (munkahipotézise) szerint hozzájárultak annak a közgazdaságtani világnézetnek és gyakorlatnak a kialakulásához, mely szerint mára a gazdaság körei ölelik fel a társadalmakat, azon belül mind inkább felemészítve a természetet, ellentétben az egykor volt értékhierarchiával, amelyben a gazdaság a teremtett világba ágyazódó társadalmakon belüli mechanizmusokra értendő rendszerként volt megtapasztalható [Polányi 1976].

E változást nyomon követő időrendi áttekintés adja a könyv tartalmi gerincét. Ennek megfelelően elsősorban tehát egy elmélet-történeti mű a Gazdasággép, és ez az egyik fő erénye, mégpedig alapossága és még inkább hiánypótló részletessége folytán.

A III. fejezetben (10–12.) kerülnek összevetésre a paradigmátényezőzők, itt vázolja fel Tóth Gergely az erényökonómia és a haszonökonómia történeti ívét, konfliktusát.

A szerző vállaltan a morálökonómiát tekinti az emberiség számára üdvözítő, és a mára válsághalmazokkal terhelt világ számára mielőbb követendő útnak. Az elmélet-történet alakulását a megvalósult társadalmi, gazdasági átalakulásokra való hatások tükrében tekinti át. Munkahipotézise tehát legalább annyira következtetés is, amit éppen az elvégzett és bemutatott történeti áttekintésből von le: a haszonökonómiai gondolkodás és gyakorlat meghaladottá vált, a továbbiakban zsákutca az emberiség számára, az már nem képes hosszú távú válaszokat adni, eljött az ideje a paradigmaváltásnak, közeleg a gép meghaladásának kora. Ez a változás pedig a morálökonómiai rendszerre való áttérésben érhető el.

Jogosnak tűnik tehát a kérdés, vajon megengedhető-e az elsősorban tudományos közösség-

nek szánt műben, a szerző szándéka szerint leginkább monográfiában a regényes hangnem és az elfogultság, a személyes megszólalás.

Tóth Gergely bátorsága éppen ebben a személyességben érhető tetten és nézetem szerint ez teszi igazán hitelessé a vállalt feladattal való munkálkodást, nevezetesen, a közgazdaság-történet átfogó, az emberiség üdvtörténete felőli vizsgálatát és azt a szándékot, amely a közgazdasági gondolkodásban óhajtott paradigmaváltást célozza meg.

A történeti áttekintés – elfogultsággal együtt is megmaradt – tárgyilagosságát leginkább a mű végén bemutatott „Az ökonomizmus táblázata (Tableau de l'économisme)” igazolja.

A szerző Francois Quesnay 1759-ből származó Gazdasági Táblázata mintájára, mai válaszul szerkesztette meg összefoglalóként a történelem eddigi legjelentősebb közgazdasági gondolkodóinak és gondolatainak jegyzékét 5 résztáblába sorolva. 2600 évre visszanyúlva, egészen Thalesztól indulva kapunk áttekintést a híres közgazdászokról, kiemelten a Nobel-díjasokról, továbbá az ókori és középkori filozófusokról, valamint az egyház tanításait kifejező pápai enciklikákról és végül a mai modern alternatív gondolkodókról.

Tóth Gergely ezzel is mintegy nyomatékosítja hipotézisét, mely szerint jelen korunk kihívásai jócskán meghaladták a 17-18. századi közgazdaságtani hagyományokra felépült modern, elsősorban inputokra, outputokra és az externáliákra fókuszáló közgazdasági gondolkodást. Ebből következően a paradigmaváltás első legfontosabb lépését a megközelítés megváltozásában látja. Eme új megközelítésből, az emberi boldogság és a közjó kapcsolatának merkantilista, fiziokrata és modernista módszereitől egyaránt eltérő, az emberi szervezet és a természet működésével analóg, általa bionómiának nevezett közgazdaságtani szemlélet segítségével, humánetikai megközelítéssel vizsgálja és vetíti elénk vizsgálatának tárgyát és alanyait. Ilyen szempontból mutatja be az emberi civilizáció története során eddig megszületett gondolatokat, szerzőket, megadva a feltárható pontos, tárgyilagos, tényszerű hivatkozásokat, külön hangsúlyt fektetve az elmélet-történeti munkákból korábban kimaradt, tanulságot hordozó – különösen a morálökonómia és a haszonökonómia szétválására ható – lényeges részletekre.

A tervezett trilógia első része így legalább annyira egyetemi hallgatóknak ajánlható elmélet-történeti, tudománytörténeti kézikönyv és egyúttal oknyomozó kalandregény, mint amennyire izgalmas, a dolgokat a közérthetőség nyelvén is nevéen nevező, elemző betekintés a közgazdasági gondolkodás történeti folyamába.

A szerző téziseit a tudományos módszertan szabályait betartva, korábbi és jelenkori kutatásokra, gondolatokra építi fel. A közel ötszáz (!) hivatkozás is azt mutatja, Tóth Gergely elsősorban egy szerves tudománytörténeti áramlatba, a morálökonómiai gondolkodás sorába helyezi el a munkáját és tesz kísérletet annak továbbvitelére.

Az első kötet e tekintetben értelemszerűen hagy még hiányosságokat (pl. a bionómia bővebb kifejtése), maradnak kellően nem igazolt tudománykritikai megállapítások (pl. a haszonökonómia elfajultságának vizsgálata során), valamint további gondolkodásra készítő a vallási alapú és a tudományos magyarázatok párhuzamos összevetése (lásd Kerekes Sándor megállapításai az Előszóban).

A Gazdasággép mindezekkel együtt a közgazdaságtan és más társadalomtudományok művelői számára is egyaránt diskurzusra érdemes, merész vállalkozás, egy izgalmas kezdet.

A mű értékét leginkább a megjelenését követő szakmai vitákban, majd utóéletében mérhetjük meg, különösen az előzőekben felemlített, a tudományos nyelvezetet meghaladó hangvételével együtt. Tóth Gergely mintegy hitvallásszerűen hirdeti, küldetésesen képviseli a személyesség

jelentőségét a tapasztalhatóan egyre inkább elszemélytelenedő világban. A könyv utószavában rendhagyó módon szerzőnk ez irányú életszemléletébe is beavatást nyer az olvasó.

Aki pedig szereti az igazán eredeti megközelítéseket, mi több, a műfaj határait feszegető, ráadásul „folytatásos regényeket”, továbbá kíváncsi, hogy a közel 200 megidézett, klasszikus közgazdász mellett hogyan kerülnek idézetek egy közgazdaságtani tudományos munkába többek között Konrad Lorentzól, Selye Jánostól, Tolkiéntől „A Gyűrűk Urából”, vagy éppen Eötvös Károly „Utazás a Balaton körül”, Lewis „Csúrcsavar levelei”, Eric Fromm „Birtokolni vagy létezni”, Simone Weil „Ami személyes, és ami szent”, Mikszáth Kálmán „A szelistyei asszonyok” című műveiből, annak kifejezetten ajánlott a Gazdasággép első kötete.

Izgalommal várom, hogy a műben is megidézett, Adam Smith által feltételezeten mindenkor és mindenhol jelenlévő „láthatatlan kéznek” is köszönhetően, vajon mikor részesülünk a folytatásban.

A könyvet elsőként kézbe vevők visszajelzései alapján azt már most bizvást mondhatom, igény lenne rá.

Szerzőnk a második kötetre tudományos ismeretterjesztő jellegű „receptgyűjteményt” ígér, míg befejezésül a humánökonómia elméletet megízlelő bölceleti írásokat.

Csak remélhetjük, hogy mindezekre nem kell újabb 10 évet várni, bár a fenntartható személyes fejlődés iránt legalább olyan türelmesnek illik lennünk, mint a paradigmaváltás immár szerzőnk által is megjövendölt bekövetkeztére, bármennyire sürgetőnek is gondoljuk azt.

A GAZDASÁGGÉP - A fenntartható fejlődés közgazdaságtanának kettős története c. kötet a L'Harmattan gondozásában jelent meg. A 444 oldalas könyv 3990 Ft-ért vásárolható meg. További információért, kérjük, látogasson el a www.kovet.hu weboldalra.